

MİLLİ MÜCADELE'DE YUNANLILAŞTIRMA HAREKETİNİN SİYASİ KOLU: YUNAN FEVKALADE YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

Selçuk URAL*

Rus Çarı I. Petro'nun 18.yüzyıldan itibaren Balkanlara inme politikasına uygun olarak başlattığı Slavcılık hareketi kısa süre içerisinde Balkanlarda etkisini göstermiştir. 1787-1791 Osmanlı Rus harbi Rusya'nın "Büyük Grek Planı"nı uygulamasında önemli bir merhale teşkil etmiştir¹. Rus Çarlığı Yunanlıların milliyetçilik duygularını da kullanarak bir yandan Fener Patrikhanesi'ni diğer yandan da Odesa'da kurulmuş olan Etnik-ı Eterya Cemiyeti'ni elinden geldiğince desteklemiştir.

Rusların yanı sıra İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupa Devletleri'nin de desteğini kazanan Yunanlılar, Osmanlı Devleti'nin 1828-29 Rus harbini kaybetmesi üzerine 24 Nisan 1830'da imzalanan Londra Antlaşması ile bağımsızlıklarını kazanmışlardır².

Mora'da kurulan bu devletin mevcut sınırlarıyla yetinmeyeceği açıktı. Zira Yunan devletinin ilk başkanı Korfulu Capodistrias, devletlerinin Selanik Körfezi'ne kadar uzanması gerektiğini açıkça ifade etmişti³. Bu yüzdendir ki bütün Yunan idarecileri dış siyaseti iki esas üzerine bina ederek, devamlı surette bunu takip etmişlerdir⁴:

- 1- Siyasi ve askeri genişlemesini Türk Devleti'nin aleyhine şekillendirmek ve gerçeleştirmek,
- 2- Her sahada büyük devletlerin destek ve yardımlarını sağlamak.

Bu strateji 1897 yılına kadar aralıksız olarak Osmanlı Devleti'nin aleyhine genişlemeye imkan verecek şekilde uygulanmıştır. Bu tarihte alınan yenilgi genişlemeyi bir süre durdurmuşsa da, Yunan ihtirasını tamamen yok edememiştir.

1909 yılında Yunanistan'ın başbakanlığına getirilen Giritli Elothrios Venizelos döneminde ülkenin dış siyaseti yeni baştan şekillenmeye başlamıştır.

* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Araştırma Görevlisi.

¹ Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri (18. Ve 19. Asırlarda), Ankara 1988, s. 17.

² N. Iorga, Osmanlı Tarihi, V, (Çeviren Bekir Sıtkı Baykal) Ankara 1948, s.355.

³ Ercüment Kuran, "1830-1917 Arasında Türk-Yunan İlişkileri", Türk-Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri, Erzurum 1988, s.31.

⁴ Rıfık Salim Burçak, "Türk-Yunan İlişkilerinin Bize Öğrettikleri" Türk-Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri, Erzurum 1988, s.47.

Megola İdea düşüncesinin en ateşli savunucusu ve takipçisi olan yeni başbakan Yunan devletine tarihte görülmedik bir genişleme yaşatmış, yapılan iki Balkan harbinden büyük toprak ve nüfus kazançları elde etmeye muvaffak olmuştur⁵.

Venizelos, bu başarıların da kendisine verdiği kibir ve güvenle “Büyük Yunanistan” fikrini daha uç noktaya taşımış, Batı Anadolu topraklarının Yunanistan’a ait olduğunu iddia etmeye ve bu yönde fırsat kollamaya başlamıştır. Beklenen fırsat Birinci Dünya Savaşında ortaya çıkmış, Yunanistan İtilaf Devletleri safında savaşa girmesine karşılık, galip gelmeleri durumunda İzmir ve çevresinin kendilerine bırakılması sözünü almıştır⁶.

Harbin İtilaf Devletleri’nin lehinde sonuçlanmasından sonra, Paris’te toplanan galip devletler temsilcileri gerek kendi devletlerinin politikalarına uygunluğu ve gerek Yunan propagandasının etkisiyle İzmir’in işgal edilmesini karara bağlamışlardır. Bu karar Yunanistan’a “Büyük Grek İmparatorluğu” hayalini gerçekleştirme fırsatını vermiştir. Bu sayede hem toprak, hem de nüfus itibariyle mevcut büyüklüğünü iki katına çıkarmış olacaktır⁷.

15 Mayıs 1919 sabahı vuku bulan işgal, siyasi anlamda Yunan Devleti’nin büyük bir başarısı gibi gözükse de aslında yeni ve ağır sonuçları doğuracak olan olayların yolunu açmıştır. Askeri sıkıntılarının yanı sıra siyasi alanda da Yunan Hükümeti büyük sıkıntılarla karşılaşmıştır. Çünkü Yunan iddiaların aksine, bölge nüfus ve ekonomik açıdan güçlü bir Türk kitlelerinin hakimiyetinde olup, her açıdan azınlık durumunda olan Rumların sadece Yunan askerine sırtını dayayarak hakim güç haline getirilmesi o kadar kolay değildi.

Bütün bu sıkıntılarının farkında olan Venizelos, bunların üstesinden gelmek ve bölgeyi uzun vadede Yunanlılaştırmak amacıyla, kendisi gibi Giritli olan Epir Valisi Aristeidis Stergiadis’i İzmir’e gönderme kararı almıştır⁸.

19 Mayıs 1919’da Yanya’dan Atina’ya gelen Stergiadis, bakanlar kurulu toplantısına davet edilerek, kendisine komiserlik görevi verilmiştir. Venizelos’un kendisinden ivedilikle halletmesini istediği iki önemli mesele vardı⁹:

⁵ Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara 1983, s.81.

⁶ Yuluğ Tekin Kurat, “Yunanistan’ın Küçük Asya Macerası” III. Askeri Tarih Semineri, Ankara 1986, s.409-410.

⁷ Dimitri Kitsikis, Yunan Propagandası, İstanbul 1964, s.21.

⁸ Stergiadis, 1861 yılında Selanikli bir ailenin çocuğu olarak Girit’in Hanya şehrinde doğmuştur. Paris’te Hukuk öğrenimi gördü. Girit adasının Yunanistan’a bağlanması için Venizelos’la beraber uzun süre çalıştı. 1913 yılından itibaren Venizelos’un başkanı olduğu Liberal Partide İslam hukuku ve İslam Cemaati ile ilgili konularda danışmanlık yapmıştır. 1917-1919 yılları arasında Epir valiliği, 1919 Mayısından 1922 yılına kadarda İzmir’de Yunan Yüksek Komiseri olarak görev yapmıştır.

⁹ Michael Llewellyn Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, (Çeviren Halim İnal), İstanbul 1978, s.104.

1- 15-16 Mayıs'ta İzmirde meydana gelen kargaşalığın etkisini silmek, yasaları ve düzeni yeniden hakim kılmak,

2- Mevcut şartlar altında yeni bir yönetim kurmak.

Özellikle ikinci madde Yunan valisinin 1922 yılına kadar sürecek olan vazifesinde üzerinde önemle durduğu bir husus olmuştur. Zira Yunan Hükümeti'nin yeni yönetimden kastettiği şey İzmir ve çevresinin her yönüyle Yunanistan'ın bir parçası olması idi.

İzmir'in işgaline izin veren Paris Yüksek Konseyi mevcut Türk mahalli idaresine son verilmesine dair herhangi bir karar almamıştı. Bu hususu dikkate alan Yunan Hükümeti, valinin resmi ünvanını "İzmir İşgal Kuvvetleri Komutanı'nın Siyasi Temsilcisi" şeklinde belirlemişti. Böylece hem Yüksek Konseyin, hem de Osmanlı Hükümeti'nin tepkisini önlemeyi, daha doğrusu onları huylandırmamayı uygun bulmuştu. Stergiadis bu ünvanı İzmir valisi Ahmet İzzet Bey'in 6 Ocak 1920'de ölümüne kadar kullanmış, bu tarihten sonra ise "Yunan Fevkalâde Yüksek Komiseri" ünvanını kullanmaya başlamıştır¹⁰.

Stergiadis, 21 Mayıs'ta İzmir'e gelerek görevine başlamıştır. İlk olarak kendi yönetim mekanizmasını oluşturmakla işe başladı. Komiserliği 14 şube halinde teşkilatlandırarak, sekreterliğine P. Gounarakis'i, yardımcılığına da Eski Drama Valisi Ali Naipzâde'yi atamıştır. Naipzâde bu görevine ek olarak Türklerle irtibatı sağlamaktan sorumlu İslam İşleri Şubesinin de başkanlığına getirilmiştir. Komiserliğe eski Yunan konsolosluğu binası tahsis edilmiştir¹¹.

Yunan Valisi hükümetinin talimatına uygun olarak öncelikle İzmir'in işgali esnasında meydana gelen kargaşa ve anarşinin ortadan kaldırılmasına çalışmıştır. Bu maksatla 25 Mayıs'ta Vali İzzet Beyi ziyaret ederek olaylardan hükümetinin duyduğu rahatsızlığı dile getirerek işgalin askeri nitelikli olduğunu ve kendisine her türlü yardımı yapmayı taahhüt etmiştir¹². Stergiadis'in bu tavrı İzzet Bey üzerinde çok olumlu tesir yapmıştır. Zira Vali İzzet Bey yayınladığı beyannamede Stergiadis'in sözlerini delil göstererek Türk idaresinin devam ettiğini ileri sürmüştür¹³.

Stergiadis, İzzet Beyi bu şekilde kazandıktan sonra, işgal esnasında Yunan birlikleri tarafından İtilaf devletleri tebaasının ev ve işyerlerinde yapılan yağma ve talanın tazmini işini ele almıştır. Bu husus hükümetler boyutunda

¹⁰ Bilge Umar, İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Ankara 1974, s.203.

¹¹ Yılmaz Altuğ, "Bir Yunanlı Diplomata'na Göre Yunanistan'ın Batı Anadolu Macerası" , Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi IX/27 (1993), s.494.

¹² İzzet Bey, işgal günü Vilayet konağını basan Yunan müfrezesi tarafından tutuklanmış daha sonra İtilaf Devletleri temsilcilerinin araya girmeleriyle serbest bırakılarak, görevine iade edilmiştir. 17 Mayıs'a kadar İngiltere konsolosluğunda görevini sürdüren İzzet bey daha sonra Vilayet konağına taşınmıştır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Katoloğu, E-51/105).

¹³ Celal Bayar, Bende Yazdım, VI, İstanbul 1972, s.1811.

Yunanistan'ı arzu etmediği noktalara götürebilecek derecede önemli idi. Bu yüzden Yunan Valisi vakit geçirmeden İtilaf temsilcilerinin de içinde bulunduğu bir "Karma Hasar Komisyonu" oluşturarak, işgal esnasında yapılan zararların tespiti ve tazmini işine girişmiştir¹⁴. Bu komisyonda Türk tarafından Maliye müfettişi Adil ve Erkân-ı Harp Kaimakamlarından Kemal Beyler de görev almıştır¹⁵.

Yunan Valisi, İşgal kumandanı Albay Zafriyu'nun işgalin akabinde -16 Mayıs'ta ilan ettiği örfî idareye ve gazetelerde gayri resmi bildiri yayınlanmasını yasaklayan emirlerine ek olarak, mahalli basın üzerinde uygulanan sansüre resmîyet kazandırmıştır¹⁶. Tabii bunun da gerekçesi olarak şehirde mevcut farklı uyrukların milli onurlarının rencide edilmesine engel olmak şeklinde insani kaygılar ileri sürülerek kamuoyuna duyurulmuştur. Bu kararın arkasında ki gerçek neden hiç şüphesiz vilayetin gerçek durumuna ilişkin haberlerin duyulmasına engel olmaktır.

Stergiadis, Türk idarecilerinin yanı sıra İtilaf Devletleri temsilcileri ve özellikle İngiliz askeri ve siyasî temsilcileri ile yakın ilişkiler kurmaya gayret etmiş ve bunda da oldukça başarılı olmuştur. Bu yakınlık sayesinde ki Yunan işgal kuvvetlerinin iç bölgelere doğru ilerlemesinde gereken izin çok rahatlıkla alınmış, hatta bu sayede Yunan işgal sahasının hudutlarını çizen 19 Mayıs tarihli Yüksek Konsey talimatı adı bir kâğıt parçasına çevrilmiştir¹⁷.

Bütün bu çalışmalar işgal sonrası gerek batı kamuoyunda ve gerek İzmir'de ki batılı uyruklular arasında Yunanlılar aleyhine gelişen olumsuz havayı ortadan kaldırmaya yönelikti. Stergiadis'in yukarıda zikredilen çalışmaları bu havanın dağıtılmasında küçümsenmeyecek katkılar sağlamıştır.

Fakat hükümetinin kendisinden beklediği esas hizmet bölgenin Yunanlılaştırılmasıydı. En az Venizelos kadar Megalo İdea'cı bir kişiliğe sahip olan yeni valinin Yunanlılaştırmanın ilk adımı olarak Yunan komiserliği bölgede tek söz sahibi güç haline getirmek isteyeceğini tahmin etmek hiçte zor değildir. Bu amaçla ilk önce bölgedeki askeri ve sivil Türk hakimiyetini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. İşin askeri yönü Albay Zafriyu tarafından uygulanmaya konulmuştur. Zafriyu, 21 Mayıs'ta 17. Kolordu'nun İzmir'i terk etmesini istemiş, bu talep Osmanlı Hükümeti tarafından -mecburen- kabul edilerek kolordu mensupları 24 Mayıs'ta

¹⁴ Yunanlıların işgal günü sadece 17.Kolorduya ait birliklerden gasp ettikleri para ve değerli kâğıdın toplam değeri 23.142.690 kuruş idi (İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Mütelağlık Olarak Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Reisinin Raporları, Dersaadet Matbaa-ı Askeriye 1335, s.17).

¹⁵ BOA, DH/İ-UM, E-51/114.

¹⁶ Albay Zafriyu yayınladığı beyannamede 15 ve 16 Mayıs günleri şehirdeki asayişin bozulduğunu kabul ederek düzenin yeniden iadesi için Örfî idare ilan ettiğini belirtmiştir. Yunan işgal kumandanının asayişsizliğin müsebbibi olarak Yunan askerleri yerine başıbozuk Rum ve bir kaç Türkü göstermesi beyannamenin ilginç olan yönüdür.

¹⁷ Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, s.105.

Mudanya'ya sevk edilmiřtir¹⁸. Geriye kalan Polis ve Jandarma teşkilatı ise çeşitli bahaneler ileri sürülerek yetkileri kısıtlanmış ve işe yapamaz hale getirilmiştir. Bu husus Umum Jandarma Kumandanı Miralay Ali Kemal Bey'in 4 Haziran 1919'de hükümete sunduğu raporunda üzerinde durduğu önemli noktalardan birisi olmuřtur¹⁹.

Melenin mülki boyutu ile de kendisi ilgilenen Stergiadis, küçük işlerde çalışan Türk memurlarının görevde kalmasına izin verirken, üst düzey memuriyetlere Atina'dan getirttiklerini, bunların kifayet etmediği yerlerde ise yerli Rumlardan seçtiği kişileri atamıştır. Yunan valisi bir taraftan hiç bir kanun ve yönetmeliğe uygun olmayan bu keyfi uygulamaları sergilerken, diğer taraftan görevde tuttuğu üç beş küçük rütbeli Türk memurunu gerekçe göstererek her vesile ile bütün memur maaşlarının Osmanlı Hükümeti'nce karşılanmasını talep etmiştir. Hatta işgal sahası içerisinde bulunan sancak ve kazaların bütün gelirlerinin İzmir'e gönderilmesini dahi istemiřtir²⁰.

Yapılanlar bunlarla sınırlı kalmamış, sistemli bir şekilde bütün Türk kanun ve mahkemeleri hükümsüz bırakılmıştır. Türk polis ve jandarma teşkilatının yerine yerli Rumlardan oluşturulan polis ve jandarma teşkilatları vücuda getirilmiştir.

Stergiadis vilayet dahilinde bütün kadı ve müftülerin tayin ve azil işlerine de müdahaleden geri durmamıştır. Vakıf muamelelerine ait şerî işler de komiserlik dahilinde oluşturulan ve tamamıyla Yunanlıların kontrolünde olan Evkâf Komisyonu'na bağlanmıştır. Bu yapılanmaya ek olarak 3 Haziran 1919'da bir komisyon daha oluşturulmuştur; Bu komisyonun görevi ise, işgal dolayısıyla kaılan Türklerin bütün taşınır ve taşınmaz mallarına el koyarak, bunları satmak ve elde edilen geliri komiserlik bütçesine aktarmaktı²¹. Bu yüzdendir ki Umum Jandarma Kumandanı 4 Haziran 1919 tarihli raporunda yukarıdaki bilgileri teyit eden řu cümlelere yer vermekteydi²²: "...Hakikatte merkez vilayet Ayafotini Kilisesi, Avcılar Kulübü ve Yunan Konsolos-u şahanesidir. Valileriyle, Jandarma Kumandanı ve polis Müdiriyle, izcileriyle velhasıl bütün memurini ile İzmir'e Yunan kavanini hakim bulunmakta ve İzmir bu suretle idare edilmektedir. Bunun hilafında vaki olan

¹⁸ Kolordu mensupları Mudanya'ya sevk edilirken gerek Kolorduya ve gerek 56. Tümene ait bütün silah, cephane ve mühimmat İzmir'de bırakılmıştır. Böylece Yunanlılar bölgede tek hakim güç olarak kalırken, ileri ki günlerde yapacakları işgallerde kullanmak üzere yüklü miktarda askeri malzemeyi de elde etmiş oldular (BOA, DH/İ-UM, E-52/47).

¹⁹ Yüksek Konseyin İzmir'in işgaline karar verirken yapılacak çıkartmanın geçici olduğunu ve bölgenin Türk toprağı olarak kabul edildiği bir çok kereler ifade edilmişti. Dolayısıyla Türk mülki idaresinin kolluk kuvvetlerinin bölgede görev yapması gerekirdi. Fakat yukarıda beyan edildiği gibi Yunanlılar bunlara dahi müsaade etmemiştir (İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Mütteallik Olarak Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Reisinin Raporları, Dersaadet 1335, s.5).

²⁰ BOA, DH/İ-UM, 20/24 14/33.

²¹ Bayar, Bende Yazdım, s.1809.

²² İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Mütcellik Olarak Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Reisinin Raporları, s.6.

işarat ve istihbarat hilaf-ı hakikat ve hakimiyet-ı Osmaniyе'nin mevcudiyeti kanaatini izhar etmek dahi vatan ve millet için azim bir hıyanettir..."

İzmir'in mülki idaresini bu şekilde kendine bağlayan Yunan komiseri bundan sonra bölgenin nüfus, iktisadi ve kültürel açıdan Yunanlaşdırılması üzerinde çalışmalar yürütmüştür.

Her ne kadar Yunan başbakanı Paris Konferansı Yüksek Konseyi'ne sunduğu muhtıradan, Batı Anadolu'da Rum nüfusunun Türklerden fazla olduğunu ve dolayısıyla bunların Türk hakimiyetinden kurtarılması gerektiğini ileri sürerek Yunan işgaline müsaade almışsa da, bu istatistiklerin gerçeği yansıtmadığı Türk ve yabancı kaynaklarca ortaya konmuştu. Aslında işin bu merkezde olduğunu Yunan tarafı da bilmekteydi. Çünkü Yunan valiliğinin adalardan ve Yunanistan'dan gizli yollarla göçmen getirilmesini teşvik etmesi bunun en büyük delili idi.

Esasında göçmenlerin eski yerlerine iadesi Mondros Mütarekesi'nin öncesinde Osmanlı Hükümeti tarafından başlatılmıştı. Bu maksatla kurulan Muhacirin Müdiriyet-i Umumiyesi Kasım 1918-15 Mayıs 1919 tarihleri arasında 48.694 Rumun Batı Anadolu'ya geri dönmesini temin etmişti²³. Buna ek olarak Patrikhane ve Kordos Cemiyeti eliyle de gizli yollarla binlerce Rum bölgeye sevk edilmiş ve yerleştirilmişti²⁴.

İzmir'in işgalinden sonra Stergiadis bu işi aleni bir hale getirdiği gibi, Yunan işgal kuvvetleri de planlı bir şekilde Türklerin bölgeyi terk etmeleri için akla hayale gelmedik usuller uygulamışlardır. Yüksek komiserliğin nezareti altında 1919 sonlarına kadar yaklaşık 100.000 Rum bölgede iskân ettirilirken, bunun en az iki, üç katı kadar Türk'te iç bölgelere kaçmak zorunda bırakılmıştır²⁵. Yunan idaresi Rumların sadece adalardan ve Yunanistan'dan getirilmesini organize etmemiş, ajanlar eliyle Anadolu'nun iç bölgelerinde bulunan Rumların ve Ermenilerin de İzmir ve çevresine yerleştirilmesini teşvik etmiştir²⁶. Yunan hükümeti Rumların İzmir'e doğru göç edilmesini bu şekilde organize edilirken bu hareketten siyasi açıdan da istifade etmek istemiştir. Şöyle ki göç hareketi ile bir yandan İzmir'de Rum üstünlüğü sağlanmaya çalışılırken, diğer yandan da bu hareketin Türklerin baskı ve zulümleri sebebiyle olduğunu iddia ederek yeni işgal ve müdahalelere zemin hazırlamaktaydılar²⁷. Türklerin terk etmek zorunda kaldığı köy ve araziler göç eden Rumlara tahsis edilmiştir. Komiserlik bu yolla bölgenin ekonomisinde söz sahibi olan Türk üstünlüğüne de son vermediği hedeflemekteydi.

²³ İbrahim Ethem Atnur, "Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin Yeniden İskanı Meselesi", Ankara Üniversitesi TİTE Dergisi Yıl 7, Sayı 14, Ankara 1994 (Ayrı Basım), s.135.

²⁴ M. Süreyya Şahin, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul 1996, s.219.

²⁵ Mesut Çapa, "Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu İç Göçler", AAMD X/29 (1994), s.381.

²⁶ BOA, DH/İ-UM, 20/13 14/8.

²⁷ BOA, DH-KMS, 49-2/42.

Yunanlıların bu çalışmaları İstanbul basınınca yakından izlenmiştir. İkdam Gazetesinde "Hicret" adıyla yayınlanan bir makalede bölgede yaşanan Türk göçünün yaratacağı sıkıntılar konu edilerek; Göçün devam etmesi durumunda nihai barış ortamında vilayetin geleceği konusunda hiç bir hak iddia edilemeyeceği, dolayısıyla göçün önünün alınması şiddetle talep edilmiştir. Yine aynı yazıda, Türklerin mallarını bırakarak sınırın ötesine geçmelerinin Rumların işine yaradığı, sefil bir halde göçen Türklerin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda zaten parasızlık içinde kıvranan hükümetin daha da sıkıntıya düşeceği vurgulanmıştır²⁸.

En az basın kadar gelişmeleri yakından takip eden Osmanlı Hükümeti durumun vahametini dikkate alarak ilk önce Muhacirin Müdiriyeti'nin çalışmalarını durdurmuş, arkasından yurda kaçak girişleri önlemek için bir takım tedbirleri uygulamaya sokmuştur. Bunların yanı sıra Türk göçünü engellemek maksadıyla İtilaf Devletleri nezdinde bir dizi siyasi teşebbüslerde bulunmuştur. Fakat bunlardan istenilen sonuç alınamamıştır²⁹.

Stergiadis, Yunanlılaştırma meselesine sadece nüfusun artırılması olarak bakmamıştır. Ekonomik hayata Yunan damgasını vurmak içinde büyük gayret sarf etmiştir. İşgalden önce vilayette ziraatle uğraşanların %65'i Türk, %24'ü Rum iken, planlı bir yıldırma ve baskı politikası sayesinde bu oran her geçen gün Rumların lehine değiştirilmeye başlanmıştır. Komiserlik, tamamen Rumların istifadesine sunduğu düşük faizli krediler ile Rum çiftçisini Türkler karşısında daha güçlü kılmak çalışmıştır³⁰. Buna benzer faaliyetler sanayi ve imalat sektöründe de yürütülmüştür. 1919 yılının Mayıs-Eylül ayları içerisinde 858 Türk işletmesi kapanmak zorunda bırakılmıştır. 16 Eylül 1919 tarihli İkdam gazetesinde İzmir'de ki ekonomik hayatın Yunan baskısı sebebiyle durgun olduğu ve pek çok Türk ticarethanesinin ve atölyesinin kapandığı ve binlerce Türkün işsiz kaldığı ifade edilmektedir³¹.

Yunan Komiserliği, Yunan İşgal Kuvvetleri eliyle İzmir ve Aydın'a ait emlak, arazi ve hasılat defterinin çalınması ve yakılması suretiyle yok edilmesine çanak tutmuştur³². Bunun bölgenin kaderinin belirlenmesi aşamasında bölgenin Türklüğünü ispata yarayacak her türlü delili ortadan kaldırmaya matuf olduğu aşikardır. Yunan valisi, Türkleri dışlayarak bölge ekonomisine Yunan damgasını vurabilmek için İzmir'de Yunan Merkez Bankası'nın bir şubesinin açılmasına büyük gayret sarf etmiş ve Ocak 1920'de de bu şubeyi açmaya muvaffak olmuştur. Böylece bu şube sayesinde Türk parası yerine drahminin kullanımını yaygınlaştırmayı da bir

²⁸ İFHAM, 12 Haziran 1919

²⁹ Cengiz Orhonlu, "Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "Tehcirin" Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler", Belleten XXXVII/148 (1973), s.489.

³⁰ Vedat Eldem, Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomisi, Ankara 1994, s.166.

³¹ İKDAM, 16 Eylül 1919.

³² İFHAM, 28 Kasım 1919.

ölküde başarmıştır. Yine bu banka sayesinde yaklaşık 20 milyon liralık bir kredi Rumlara tahsis edilmiştir³³.

Bütün bu çabalara rağmen komiserliğin mali açıdan kendi ayakları üzerinde durması noktasında arzulanan başarılar sağlanamamıştır. İzmir'in Yunanistan'a ilhak projesi –Ocak 1920'de uygulanmak istenmiştir- hem Türk ve hem de İtilaf Devletlerince tepkiyle karşılanması sebebiyle, Valiliğin faaliyetlerini Atina'dan gönderilen yardımlarla yürütmesini zorunlu kılmaktaydı³⁴. İlerleyen yıllarda artan askeri masraflar karşısında Yunanistan'ın mali durumunda ki kötüleşme komiserliği de zor duruma sokmuştur. Drahminin değerindeki düşmeye paralel olarak, İzmir limanından elde edilen ihracat vergilerinin de azalması ve alınan tedbirlere rağmen ekonomik hayatta istenilen canlılığın sağlanamaması Stergiadis'i memur ve jandarmanın maaşını yerli halktan alınacak vergilerle ödemeye sevk etmişse de, bunu da fiiliyata koyamamıştır. Zira İzmir'in resmen Yunanistan'a katılması taraflarca kabul edilmeden böyle bir uygulama yapma imkanı yoktu³⁵.

Bölgenin Yunanlaştırılması çalışmalarından eğitim ve öğretim sahası da payına düşeni almıştır. Okullarda kaldırılan Türkçe'nin yerine Yunanca dersi konulmuş, tarih dersleri kaldırılmıştır. Bölgede asırlardan beri her kesim tarafından kullanılmakta olan Türkçe coğrafi isimlerin yerine Yunanca isimlerin kullanılması bir zorunluluk haline getirilmiştir³⁶. Valilik buna ek olarak ilkokullarla ilgili yeni bir yönetmeliği uygulamaya sokarak, okulların ve öğretmenlerin masraflarının ve maaşlarının okulların bulunduğu köy ve mahallerden karşılanmasını karara bağlamıştır. Bu işlerin idaresinden de Komiserliğe bağlı Maarif Encümenleri ile Mektep Komisyonları sorumlu tutulmuştur³⁷.

Bunların yanı sıra cemaatler arasındaki hukuki işleri düzenlemek amacıyla yeni bir "İslâm Cemaati Kanunu" hazırlıkları başlatılmıştır. Valilik bu şekilde Osmanlı Hükümeti'nin mevcut kanun ve uygulamalarını rafa kaldırmak istemiştir. Görüldüğü gibi komiserlik geçici olarak bölgede sadece asayişî sağlamakla yükümlü olduğu halde, her adımıyla bunu yalanlamakta ve Osmanlı idaresini ortadan kaldırmaya çalışmaktaydı.

Yunan Valisi, çeşitli hastalıklarla mücadele maksadıyla kurduğu Pastör Enstitüsü ile ortak faaliyet yürütmesi talebiyle İzmir Belediyesi'ni de kontrolü altına almıştır³⁸.

1- Stergiadis, yerli basının kontrolü içinde bir dizi çalışmalar yürütmüştür. Göreve başladığı günlerdeki uzlaşmacı tavrını terk ederek, Türk

³³ Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, I, Ankara 1993, s.299.

³⁴ Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, IV, Ankara 1991, s.160, 183.

³⁵ Nurettin Gülmez, Kurtuluş Savaşında Anadolu'da Yenigün, Ankara 1999, s.156.

³⁶ Gülmez, Kurtuluş Savaşında Anadolu'da Yenigün, s.157.

³⁷ Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, III, Ankara 1995, s.413.

³⁸ Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, s.115.

gazeteleri ve diğer haberleşme kurumları üzerinde sert müeyyideler getirmiştir. Posta ve Telgraf Merkezlerine Yunan memurları atayarak, İzmir ve Aydın'ın İstanbul ile haberleşmesini oldukça kısıtlamıştır. Buralardan Yunan idaresi aleyhinde haber gönderilmesini şiddetle yasaklamış, hatta bu tür fiillerde bulunanlar hakkında hapis cezaları öngörmüştür³⁹. Gazetelere de şiddetli sansür uygulamıştır. Mayıs 1919 sonlarında uygulamaya konulan sansüre 23 Aralık 1919'da yeni bir düzenleme getirerek, işgalin sona erdiği 1922 yılına kadar bu düzenlemeyi tavizsiz uygulanmıştır. Bu düzenleme ile⁴⁰:

1- Yeni Türkçe ve Yunanca gazete çıkarmak yasaklanmıştır.

2- Batılı dillerinde yeni gazete çıkarmak Müttefik Sansür Bürosunun iznine bırakılmıştır.

3- Müttefiklerin menfaatine aykırı ve asayişin bozulmasına neden olabilecek her türlü yazının yayınlanması yasaklanmıştır

Bu hükümler ilk başta adil gibi gözükse de, uygulamalar tamamen Türkler aleyhine gelişme göstermiştir. İşgal sahasının genişletilmesine bağlı olarak yerel Türk gazeteleri ve matbaaları yapılan baskı ve yıldırımlar neticesinde ya etkisizleştirilmiş, ya da kapatılmıştır.

Yunan valisi iktidarda kaldığı süre boyunca daima Yunan Hükümeti'nin talimatları doğrultusunda hareket etmiş, bunun aksi hiç bir fikre ve faaliyete müsaade etmemiştir. Bunun en belirgin örneğini Kasım 1919 Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde görmekteyiz. Stergiadis, hükümetinden aldığı emir doğrultusunda Rumların bu seçimlere katılmaması için büyük çaba harcamıştır. Bu amaçla bu fikrin karşısında olan bazı metropolitleri bile görevden almaktan çekinmemiştir. Türklerden ve Türk Hükümeti'nden hiç bir fenalık görmediğini ve seçimlere Osmanlı tebaası olan Rumların katılması gerektiğini beyan eden Aydın Metropolitleri Çeşmeli İzmiratos'u görevden alarak Manisa'ya sürgün ettirmiştir⁴¹.

Stergiadis, komiserliği döneminde daima "Megola İdea" fikrine bağlı bir siyaset izlemiştir. İşgal sahasının genişletilmesini her fırsatta desteklerken, uzun vadede Yunanistan ile İtilaf Devletleri arasında sürtüşmeye yol açabilecek zıtlaşmaları da elinden geldiğince engellemeye çalışmıştır. Bu maksatla kendi yetkileri de aşarak, 7 Haziran 1919'da Ahmetli, Akhisar ve Araplı'yı işgal etmiş olan 1. Tümen Kumandanını Amiral Calthorpe'un ricası üzerine işgali izinsiz yaptığı gerekçesiyle cezaya çarptırarak, üç kazayı tahliye ettirmiştir⁴².

Yunan valisi, yerli Rumların dini ve siyasi liderleriyle mesafeli ilişkiler kurmuştur. Bunların idari mekanizmada söz sahibi olmasını arzulamamıştır. Bu

³⁹ İFHAM, 26 Ağustos 1919.

⁴⁰ Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, II, Ankara 1994, s.289.

⁴¹ BOA, DH-KMS 49-2/60.

⁴² Sarıhan, II, s.309,312.

politikanın temelinde kendi yetki ve otoritesine bu tür kişileri ortak etmeme düşüncesi yatmaktaydı⁴³. Valinin, Türk idarecilerine karşı tavrı ise çok daha sert olmuştur. Öyle ki Aydın'ın ikinci kez işgali esnasında Kuva-yi Milliyecilere yardım ettiği iddiasıyla Mutasarrıf Abdurrahman Beyi tutuklatarak İzmir'e getirtmiştir⁴⁴.

Yunan Komiseri Stergiadis, Yunan İşgal Kumandanlığı ile de devamlı çatışma halindeydi. Kendisi bölgede sivil idareden sorumlu olmasına rağmen askerlere müdahale etmekten çekinmemiştir. Askerlerin her ne pahasına olursa olsun işgal sahasını genişletmek ve Yunan hakimiyetini kurmak istemeleri Stergiadis'in izlenmesini arzuladığı politikalarla uyusmamaktaydı. Bu durum gerek bölgede ve gerek Atina'da önemli sıkıntılar yaratmıştır. Hatta bu yüzden bir ara valilikten alınması bile düşünülmüştür⁴⁵.

Kasım 1920 seçimleriyle Yunanistan'da iktidar değişikliği ile birlikte komiserliğin ünvanı ve geleceğe dönük yapılanması da etkilenmiş; komiserlik "Yunan Umum Valiliği"ne dönüştürülmüştür⁴⁶. Bu yapılanma Yunan Hükümetinin bölgede uzun süre kalmak istediğinin bir göstergesi olmasının ötesinde Batı Anadolu'yu Yunanistan'ın asli parçası olarak kabul ettiğine en kuvvetli delil teşkil etmektedir. Fakat Anadolu'nun parçalanma kabul etmez bir Türk yurdu olduğunu her fırsatta ve platformda ifade etmiş olan Ankara Hükümeti'nin bunu kabul etmeyeceği açıktı. Zira 6 Ocak 1921'de yapılan I. İnönü Savaşı bu açıdan hem Yunan Ordusu, hem de Yunan Valiliği için sonun başlangıcı olmuştur.

Savaşın yenilgiyle çıkan Yunan işgal kuvvetlerinin bunun acısını savunmasız Türklerden çıkarmaları bölgede kargaşa ve asayişsizliği içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Bunun da doğal sonucu olarak Vali Stergiadis her geçen gün otorite ve gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu kaybı besleyen unsurlardan birisi de Yunan ordusundan kaçan Rumların eşkıyalık yapmalarıdır. Bölgede düzenin gün geçtikçe kötüye gittiğini İngiltere'nin İzmir Başkonsolosu Sir Harry Lamb da yaptığı teftişlerde bizzat tespit etmiştir. Aynı tespit İkinci İnönü Savaşından sonra Stergiadis'in Nisan 1921'de İngiliz Askeri temsilcisiyle yaptığı görüşmede itiraf etmiştir. Bu ise Yunan Valiliğinin durumunu bütün çıplaklığı ortaya koymaktadır⁴⁷.

Yunan ordusunun büyük bir saldırı için hazırlandığı sırada Yunan Valiliği'de Türk birliğini bozmak amacıyla her türlü fırsatı değerlendirmiştir. Birkaç ayrılıkçı kişi tarafından vücuda getirilen Şark-i Karib Çerkesleri Temin-i Hukuk Cemiyeti'nin bölgede faaliyette bulunmasına izin vermiş, hatta açıktan destek olmuştur. Cemiyet, İzmir'de bir de kongre yapmasına karşın istenilen

⁴³ Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, s.109.

⁴⁴ İFHAM, 26 Ağustos 1919.

⁴⁵ Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, s.109-111.

⁴⁶ Orhunlu, "Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç...", s.491.

⁴⁷ Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, s.240.

başarıyı sağlayamamıştır⁴⁸. Bu çalışmalara ek olarak Rumlardan teşekkül edecek bir ordu kurulmak istenmişse de yukarıda ifade edildiği gibi orduya alınan Rumların birliklerinden kaçmalarının yanı sıra, askerlik işine hevesli olmamaları ve her geçen gün güçlenen Türk ordusu karşısında bu orduyu eğitmek için gerekli zaman ve paranın olmaması bu projeyi atıl bırakmıştır⁴⁹.

Sakarya savaşından sonra Türklerin yenilemeyeceğini anlayan Yunan Hükümeti, Batı Anadolu'da sözde bağımsız bir Yunan Devleti -İonya- kurmak için Stergiadis'e yetki vermiştir⁵⁰. Bununla ilgili çalışmalar 12 Temmuz 1922'den başlatılmış ve hatta bu karara yerli Rumların da destek verdiğine batı kamuoyunu inandırmak için 30 Temmuzda bir mitingde yapılmasına rağmen, 26 Ağustosta başlayan Büyük Taarruz bütün bu gayretleri boşa çıkarmıştır⁵¹.

Büyük Taarruzla hem Yunan ordusu, hem de Yunan Valiliği'nin üç yıl boyunca Türk topraklarında sürdürdükleri macera, zulüm ve katliamlara son verilmiştir. Böylece İzmir yeniden ve ebedi olarak Türk vatanının bir parçası olmuştur.

Görüldüğü gibi Batı Anadolu'yu Yunanistan'ın bir parçası haline getirmek amacıyla Mayıs 1919'da kurulan Yunan Fevkalade Yüksek Komiserliği faaliyette bulunduğu üç yıl boyunca bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısında büyük yaralar açmıştır. Asırların birikimi ile vücuda gelmiş olan Türk kimliğini her alanda yok etmeyi görev edinen bu müessese Türk Milletinin ve ordusunun azimli mücadelesi sayesinde tarihin karanlığına gömülmüştür.

⁴⁸ Enver Konukçu, "Mustafa Kemalci Mücadeleye Karşı Yunan Gütümündeki Şark-ı Karib Çerkesleri Temin-ı Hukuk Cemiyeti", Türk-Yunan İlişkileri Simpozyumu Bildirileri, Erzurum 1988, s.81-94.

⁴⁹ Alexander Anastasius Pallis, Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922), (Çev. Orhan Azizoğlu), İstanbul 1997, s.50.

⁵⁰ Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, (Mart 1974), Sayı 70, Vesika 1520.

Aslında Stergiadis'in kendisi de 8 Temmuz 1922'de Atina'da İngiltere'nin Atina temsilcisi Lindley'le yaptığı görüşmede yapılan savaşın Yunanistan'ın tahammül sınırlarını zorladığını, bu sebeple tek çarenin Batı Anadolu'da kendine yetecek sınırlar içerisinde bir devlet kurulması gerektiğini ifade etmişti (Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I, Ankara 1989, s.183).

⁵¹ Gülmez, Kurtuluş Savaşında Anadolu'da Yenigün, s.176.